

Видатний болотознавець та бріолог (до 100-річчя від дня народження Бачуриної Ганни Федорівни) (22.08.1908 – 06. 11. 1987)

Г.Ф. Бачурина народилася у м. Черкасах в робітничій родині. Після закінчення Черкаської агропрофшколи навчалася на біологічному факультеті Київського інституту профосвіти (тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка). У 1932 р. вступила до аспірантури при Інституті ботаніки АН УРСР (нині Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України), і відтоді вся її трудова і наукова діяльність була пов'язана з цією установою, в якій вона усе своє життя працювала на посаді старшого наукового співробітника, з 1944 по 1946 р. – одночасно вченим секретарем Інституту, з 1946 по 1950 р. – вченим секретарем Відділення біологічних наук АН УРСР.

Кандидатську дисертацію, що виконувалась під керівництвом академіка Д.К. Зерова, на тему «Рослинність і стратиграфія Придніпровських боліт», вона захистила у 1939 р. Як відомо, одним з важливих компонентів болотної рослинності є мохоподібні. Цілковито природно, що Ганна Федорівна одночасно з вивченням боліт вивчала і мохоподібні.

Вона багато і плідно працювала в галузі болотознавства, дослідження боліт Українського Полісся. Вивчала проблеми їх осушення, раціонального використання для потреб народного господарства тощо. Результати досліджень були опубліковані у багатьох наукових працях, серед яких монографія «Торфові болота Українського Полісся» та написана у співавторстві з Є.М.Брадєс монографія «Болота УРСР», яка удостоєна премії ім. М.Г. Холодного. Особливими досягненнями у галузі болотознавства є створені нею геоморфологічна класифікація боліт, класифікація торфових масивів та класифікація торфу і торфових покладів. Дослідження торфового фонду, що були виконані на допомогу плануючим та сільськогосподарським організаціям, відзначені медалями Всесоюзної виставки досягнень народного господарства у 1955 та 1957 рр. Теоретичні положення щодо виникнення боліт Українського Полісся, шляхів їх розвитку та віку меж лягли в основу докторської дисертації «Торфові болота Українського Полісся», яку Г.Ф. Бачурина захистила у 1968 р.

Бріологічні дослідження Г. Ф. Бачуриної охоплювали не тільки територію Українського Полісся, а й інші регіони України та Росії. Ще у 1939 р. вона опублікувала працю, присвячену вивченню мохоподібних Красноярського краю, у 1946-1948 рр. виходять її статті з вивчення мохоподібних Башкирського Приуралля та південного сходу України. Пізніше вона друкує статті з вивчення мохів низки заповідних ділянок степової зони України та інших регіонів, а також опрацьовує численні збірки багатьох колекторів. Завдяки цьому у бріологічному гербарії Інституту ботаніки НАН України, одним з фундаторів якого була Г.Ф. Бачурина, нині зберігається велика кількість визначених нею матеріалів. Ці ж матеріали послужили їй для написання випуску про бокоплідні мохи узагальнюючої праці «Флора мохів України» (2003), а також для доповнення, уточнення та редагування інших випусків цієї праці (1987, 1988, 1989). Щодо останнього випуску «Флори», над яким багато років трудилася Г.Ф. Бачурина, то з низки причин перехідного періоду його вдалося опублікувати

лише у 2003 р. за допомогою співробітників відділу бріології та ліхенології Інституту ботаніки НАН України.

У своїх працях Ганна Федорівна розробляла питання флористики, екології та ценології справжніх мохів. Вона також проводила каріосистематичні дослідження, внаслідок чого були опубліковані відомості про хромосомні числа багатьох видів мохів з різних територій кол. СРСР. Г.Ф. Бачурина приділяла увагу вивченню рідкісних та зникаючих видів мохоподібних, а також мохів заповідників. Як знавець історії дослідження боліт та мохоподібних, Ганна Федорівна проявила себе при підготовці статей «Історія бріологічних досліджень на Україні» та монографії «Історія біології на Україні». У творчому доробку Г.Ф. Бачуриної понад 100 наукових праць, що присв'ячені різноманітним питанням ботаніки.

Г.Ф. Бачурина була вченим-ерудитом з питань фітології, часто готувала та редагувала різні наукові збірники, була рецензентом дисертаційних робіт, членом спеціалізованої Вченої ради Інституту ботаніки НАН України з захисту докторських дисертацій. Під її керівництвом захистили кандидатські дисертації Н.В. Гаєва, М.Ф. Бойко, В.М. Вірченко.

Вона відзначалася активною участю у громадському житті, ніколи не стояла осторонь від вирішення важливих питань життя Інституту, була наставником молодих вчених, бажаним гостем на різних загальних зібраннях. За заслуги у науковій та громадській діяльності та на трудовому фронті під час другої світової війни її нагороджено багатьма грамотами, орденом «Знак Пошани» та медалями, в тому числі, «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.».

Багата наукова спадщина Г.Ф. Бачуриної ще довго буде використовуватися науковцями для з'ясування різних питань ботанічної науки.

Основні наукові праці Г.Ф.Бачуриної[‡]

Рослинність і стратиграфія Придніпровських боліт в районі між Києвом і Переяславом // Журн. Ін-ту ботаніки АН УРСР. – 1939. – № 20. – С.7-75.

До бріофлори басейну р. Єнісея (Красноярський край) // Журн. Ін-ту ботаніки АН УРСР. – 1939. – № 20. – С. 7-75.

Листяні мохи південної частини Башкирського Приуралля // Укр. ботан. журн. – 1946. – Т. 3, № 1-2. – С. 59-71.

Листяні мохи південного сходу УРСР. (I) // Ботан. журн. АН УРСР. – 1947. – Т. 4, № 3-4. – С. 87-99; (II) – 1948. – 5, № 1. – С 35 - 54.

Нові матеріали до вивчення сфагнових боліт другої тераси Середнього Дніпра // Ботан. журн. АН УРСР. – 1949. – 6. – № 4. – С.97-102.

Мохи степових заповідників АН УРСР // Укр. ботан. журн. – 1956. – Т. 13, № 2. – С. 78-84 (у співавт.).

Торфові болота Українського Поліся. – К.: Наук. думка, 1964. – 208 с.

До історії розвитку боліт Лівобережного Полісся // Укр. ботан. журн. – 1965. – Т. 22, № 4. – С. 41-47 (у співавт.).

Розвиток бріологічних досліджень на Україні // Укр. ботан. журн. – 1967. – Т. 24, № 5. – С. 65-73.

Рослинність УРСР. Болота. – Київ: Наук. думка, 1969. – 243 с. (у співавт.).

Хромосомні числа шістнадцяти видів мохів рівнинної частини УРСР // Укр. ботан. журн. – 1972. – Т. 29, № 1. – С. 88-91 (у співавт.).

Розвиток бріології в Українській РСР // Укр. ботан. журн. – 1977. – Т. 34, № 5. – С. 475-480.

Бріологічний гербарій Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України // Укр. ботан. журн. – 1987. – Т. 44, № 6. – С. 93-95. (у співавт.).

Печеночники и мхи Украины и смежных территорий (краткий определитель). – К.: Наук. думка, 1979. – 204 с. (у співавт.).

Флора мохів Української РСР. Вип. 1. – К.: Наук. думка, 1987. – 180 с.; вип. 2. – 1988. – 180 с.; вип. 3. – 1989. – 176 с. (у співавт.).

Флора мохів України. Вип. 4. – К.: Академперіодика, 2003. – 255 с. (у співавт.).

М.Ф.Бойко, Л.Я.Партика, В.М.Вірченко, Є.А. Миронюк

[‡] Повніший список наукових публікацій Г.Ф. Бачуриної опубліковано у першому випуску «Ботанічної бібліографії України» (1998).